

Братко Катерина Олександрівна,
вчитель української мови і літератури
Високобайрацького
навчально-виховного комплексу
«загальноосвітня школа
I-III ступенів – дошкільний
навчальний заклад» Кіровоградської
районної державної адміністрації
Кіровоградської області

Шляхи формування патріотичних компетентностей на уроках літератури рідного краю

Мета статті – вивчення шляхів удосконалення патріотичного виховання на уроках літератури рідного краю (на прикладі вивчення творчості Володимира Винниченка) та упровадження їх у сучасних аспектах середньої та старшої школи.

Усебічно розвинена особистість має чітко сформовану вісь координат у питанні самоідентифікації, національної ідентифікації. Педагогічний процес має плекати у дитині прагнення до знань про свій рідний край, відчуття гордості за нього, формувати і зміцнювати взаємозв'язок з поколіннями та народом і прагнення до розвитку своєї Батьківщини. Це має бути шлях реалізації зусиль дитини, а у майбутньому – складова частина його успіху. Молоде покоління освічене у питанні національної ідентифікації і намагається удосконалювати себе, а це є головною передумовою процвітання держави. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема патріотичного виховання засобами рідного слова.

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати в учнів важливі громадянсько-активні якості, які вони зможуть проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави. У різні часи та епохи в усіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни. У тлумачному словнику слово «патріотизм» означає любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги. Патріотичне виховання розглядається як виховання, змістом якого є любов до Вітчизни, гордість за її минуле й сучасне прагнення захищати інтереси Батьківщини [1, 97].

Сучасне розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Багато в чому воно пояснюється складною природою даного явища, багатим його змістом і розмаїттям форм прояву.

В.О.Сухомлинський стверджував, що «... патріотичне виховання школярів доцільно здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях, серед яких провідними є: любов до рідної землі, народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, шанобливе й бережливе ставлення до історії та культури українського народу, праця на благо свого народу й батьківщини» [4, 256].

Патріотичне виховання стає основою всієї системи навчально-виховної роботи в школі. Виховання дітей свідомими, активними членами суспільства – одне з найскладніших завдань системи освіти, оскільки громадянськість, почуття патріотизму свідчать про найвищий ступінь розвитку особистості.

Навчити дітей бачити красу рідного слова, багатогранність особистостей письменників Кіровоградщини, оцінити їх внесок у не тільки українську, а й у світову літературу і культуру допоможуть уроки вивчення літератури рідного краю. Представити постаті письменників рідного краю за чотири години на рік - одна з трудомістких і складних форм роботи вчителя. Це свого роду дослідження, короткий дискурс, завданням якого є досягнути формування цінностей національно-патріотичних компетентностей.

Мету всієї системи виховання Василь Олександрович Сухомлинський вбачав у тому, щоб навчити дітей жити в світі прекрасного, щоб краса світу творила красу в них самих. «У дошкільному й молодшому шкільному віці, - підкреслює Василь Олександрович, - формуються характер, мислення, мова людини» [4, 15-16]. Цю красу може показати лише вмілий вчитель, який сам її бачить і відчуває те, чого має навчити дітей.

Постать українського письменника, громадського та політичного діяча, художника Володимира Кириловича Винниченка є дуже цікавим полем для дослідження і виокремлення рис патріотизму. Учні 6 класу на уроці літератури дуже цікавило питання мови творів Винниченка. Одна учениця запитала: «А чому він так пише, як ми говоримо? Його герої кажуть слово «криша», а не «дах». Прямо, як ми.» Пояснення знайшлося одразу: «Винниченко ж народився у нашому місті. Тому і говорив, як ми». Учні розуміють, що життя, погляди, мова Володимира Кириловича не може бути інакшою, адже це письменник нашого рідного краю. Герої, яких створив Винниченко, грають у ті ж ігри на подвір'ї, що і сучасні діти. Не можна працювати із цією темою не використовуючи біографічні відомості про письменника, про його дитинство. Характер головного героя Федька є дуже прозорим для прочитання деяких рис характеру самого автора, опираючись на ті ж відомості. Учні мають хоча б оглядово досягнути масштабність діяльності В.К. Винниченка: світову велич його драматичного доробку, його роль у відстоюванні незалежності України, мистецьку значимість його картин. Можливий комплекс знайомств із персоналією Винниченка: екскурсія до краєзнавчого музею у м. Кіровограді, де його постаті присвячено цілий зал, перегляд

онлайн-матеріалів, створення власних презентацій, обговорення документів.

Започатковані В.О.Сухомлинським уроки мислення можуть стати методом вивчення людської особистості Винниченка [4, 25]. Також з цією метою можна звернутися до інноваційних методик навчання, зокрема «філософії для дітей». Цей метод «замкнутого кола» полягає у формулюванні запитань і пошуку єдино прийнятої відповіді. Для початку обговорення необхідний уривок тексту, який спонукатиме до роздумів. Для прикладу можна скористатися цитатою Володимира Кириловича: «Хто в себе не вірить, тому ніхто другий не повірить». Ці слова можуть викликати запитання учнів: «Чи можлива віра без віри в себе?», «Що є вірою?», «Чи можна вірити у мрію?», «Як повірити у себе?», «Як розпізнати людину, яка в себе вірить?», «Чи вірив у себе Винниченко?», «Як довести віру в себе?» та ін. Важливо дати учням простір для висловлення власної думки. Не можна нав'язувати вже готові відповіді. Тільки після досягнення дитиною якогось власного рішення про цю фразу реально ставити питання: «Яка людина могла так сказати?», «Чому Володимир Винниченко така вважав?», «Що дало йому підстави так думати?». Висновки про постать цього письменника, про стійкість його особистості учні, безумовно, зроблять. Завдання вчителя – підвести дітей до розуміння того, що патріотизм формується виключно у свідомих людей, які мають певну мету, думають про її досягнення, не підкоряються труднощам.

Система громадянського виховання передбачає цілеспрямоване формування в підростаючого покоління якостей, що відображають особливості психології українців: їхнього характеру, самосвідомості, способу мислення тощо. Отже, перед нами, стоїть завдання надзвичайної ваги – виховати громадянина – патріота своєї Батьківщини, культурну, освічену людину, яка гідно представлятиме свою державу. Сухомлинський вважає школу «великою виховуючою силою, якщо педагогічний колектив зберігає духовні цінності – в переконаннях, поглядах, традиціях, звичаях учителів, в особистій неповторності кожного педагога, в живих відносинах між учителями і учнями» [2, 605].

Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки направлена на формування цільових груп молодих громадян, «які визначають свої життєві перспективи та потребують насамперед світоглядної опори, що не суперечить їхньому практичному досвіду, але розкриває нові можливості, а також дітей з огляду на актуальність для них прикладів для наслідування, способів поведінки, що дають їм визнання в колективі однолітків і серед дорослих». Рівень сформованості національно-патріотичних компетентностей, як загальних здатностей, заснованих на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, що придбані завдяки навчанню, демонструє ефективність навчально-виховного процесу в школі в цілому.

Література:

1. Білодід І. К., Бурячок А. А. Словник української мови. В 11 томах. – Т. 6. – 1975.
2. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т.– К.: Радянська школа. – 1976. – Т.1. – С.403-637.
3. Сухомлинський В. О. Природа, праця, світогляд /В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5т. – К.: Радянська школа. – 1977. – Т.5. – С.551-562.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5т. – К.: Радянська школа. – 1976. – Т.3 – С.7 –279.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину/ В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа. – 1976. – Т.2. – С.149-416.
6. А. Хуторської. Деякі аспекти формування національно-патріотичних якостей майбутнього захисника Вітчизни в нових умовах// <http://ru.osvita.ua/school/theory/2340/>
7. Цитати В. Винниченка // Вікі-цитати Винниченка